

**ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - Γ.Σ.Ε.Ε**

**Έργο: «Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση για την κοινωνική ενσωμάτωση μιας μείζονος κοινωνικά ευάλωτης ομάδας: ψυχολογικό προφίλ/ ψυχοπαθολογία, προφίλ δεξιοτήτων, διάγνωση αναγκών και ανάπτυξη προγραμμάτων για την κατάρτιση-reskilling και την ψυχολογική υποστήριξη προς την επαν-ενσωμάτωση των «νέων ανθρώπων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης (NEETs)» (Πράξη 3757)
EEA GRANTS/ GR07- 3757**

Υποέργο 1: Αυτεπιστασία ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ

Παραδοτέο

Π.2.3. Εργαλεία ανάλυσης δεδομένων

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ**

Περιεχόμενα

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	3
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ/ΤΕΧΝΙΚΕΣ/ΕΡΓΑΛΕΙΑ	4
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	8
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	10

Επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων του ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο της τηλεφωνικής συνέντευξης δομήθηκε με τέτοιον τρόπο, ώστε να επιτρέπει την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη ανάλυση των δεδομένων που θα συλλεχθούν, κατά το στάδιο εξαγωγής των τελικών αποτελεσμάτων. Έτσι, οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τέτοιου τύπου (είτε κλειστού τύπου είτε με κλίμακες ιεράρχησης είτε διχοτομικές) ώστε να παράγουν δεδομένα που να μετριοούνται σε κατηγορικές ή συνεχείς κλίμακες και να δίνεται η δυνατότητα εύκολης και γρήγορης ποσοτικοποίησής τους όπου χρειάζεται, προκειμένου να υποβληθούν σε επεξεργασία και στατιστική ανάλυση. Όλες οι ερωτήσεις έχουν προκωδικοποιηθεί, έτσι ώστε να καταστεί μηχανιστική και γρήγορη η επεξεργασία και εισαγωγή τους στο ειδικό λογισμικό στατιστικής επεξεργασίας δεδομένων που επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί και που πρόκειται για το πολύ γνωστό και ευρέως χρησιμοποιούμενο στατιστικό πακέτο SPSS (για τα παραπάνω, βλ. Creswell, 2011).

Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις και εκείνες με τις κλίμακες Likert, παράγουν ποσοτικά δεδομένα, που απαλλάσσουν τους ερευνητές από περαιτέρω χρονοβόρες πρακτικές ανάλυσης και επεξεργασίας, που συνηθίζονται στην περίπτωση ερευνητικών μεθόδων ποιοτικού προσανατολισμού. Κατά την επεξεργασία των δεδομένων και πριν τη συμπίεσή τους (δηλαδή, την τελική τους κωδικοποίηση) θα προηγηθεί η *επιμέλεια* των ερωτηματολογίων, ώστε να εντοπιστούν παραλείψεις, λάθη συντακτικά, πιθανές διπλές απαντήσεις σε κάποιες από τις ερωτήσεις (ό,τι καλείται, δηλαδή, πληρότητα των απαντήσεων), πιθανές αναπάντητες ερωτήσεις ή ερωτήσεις που απαντήθηκαν χωρίς ακρίβεια (έλεγχος της ακρίβειας των απαντήσεων). Στο στάδιο αυτό ελέγχεται και η ομοιομορφία των κωδικοποιήσεων των απαντήσεων από τους συνεντευκτές· ωστόσο, στη δική μας έρευνα ο συγκεκριμένος έλεγχος έχει γίνει εξ αρχής, αφού έχουν προσυμφωνηθεί οι κωδικοί που χρησιμοποιούνται δίπλα από κάθε επιλογή στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου μας. Έχει, με άλλα λόγια, αναπτυχθεί ήδη ένα *πλαίσιο κωδικοποίησης* που αποτυπώθηκε κατευθείαν επάνω στο ερωτηματολόγιο, εξασφαλίζοντας την ομοιομορφία των κωδικοποιήσεων και, άρα, την αξιοπιστία των καταγραφών (για τα παραπάνω, βλ. Cohen et al., 2008).

Μετά την επιμέλεια των απαντημένων ερωτηματολογίων, θα ακολουθήσει η εισαγωγή των ήδη κωδικοποιημένων δεδομένων στον Η/Υ και στο πρόγραμμα στατιστικής ανάλυσης. Ταυτόχρονα, θα υπάρξει διαχείριση των όποιων μη απαντημένων ερωτήσεων, ό,τι καλείται δηλαδή *missing data*. Μια καλή πρακτική είναι η δυνατότητα διαχείρισης από το ίδιο το SPSS των *missing values*, μέσω της απόδοσης σε σχετικούς πίνακες διπλών ποσοστών που αναφέρονται, τόσο ως προς το σύνολο των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα (ακόμη και χωρίς να απαντήσουν σε κάποιες από τις ερωτήσεις) όσο και ως προς το σύνολο αποκλειστικά εκείνων που μπόρεσαν να απαντήσουν στις συγκεκριμένες ερωτήσεις (βλ. Creswell, 2011).

Τα δεδομένα που θα προκύψουν από τις τηλεφωνικές μας συνεντεύξεις θα υποβληθούν τελικά σε μια σειρά ποσοτικών στατιστικών αναλύσεων που συμπεριλαμβάνονται στα περιεχόμενα της Περιγραφικής Στατιστικής, όπως εξαγωγή απόλυτων, σχετικών και αθροιστικών συχνοτήτων, δεικτών κεντρικής τάσης (μέσων όρων, διαμέσων και επικρατέστερων τιμών) και δεικτών διασποράς (τυπικών αποκλίσεων και διακυμάνσεων) και των σχετικών διαγραμμάτων τους. Ακόμη, η μέριμνα συμπερίληψης στο ερωτηματολόγιο και αναζήτησης μιας σειράς δημογραφικών στοιχείων, θα μας δώσει τη δυνατότητα διερεύνησης σχέσεων μεταξύ των επιπέδων των ανεξάρτητων μεταβλητών, στις οποίες αντιστοιχούν τα δημογραφικά αυτά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία, εργασιακό καθεστώς, επίπεδο σπουδών, ιδιότητα, είδος κατάρτισης κ.λπ.). Εξασφαλίστηκε έτσι μια βαθύτερη διερεύνηση ως προς τις απαντήσεις των υποκειμένων στις διάφορες κατηγορίες ερωτήσεων που θα τους έχουν τεθεί. Η σε βάθος διερεύνηση σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών που θα προκύψουν, αλλά και η αναζήτηση στατιστικά σημαντικών διαφορών στους μέσους όρους των τιμών των απαντήσεων των υποκειμένων στις διάφορες κατηγορίες ερωτήσεων, θεραπεύεται από την εφαρμογή/εκτέλεση μιας σειράς στατιστικών κριτηρίων (διαφορετικών κατά περίπτωση) που ελέγχουν υποθέσεις και υπάγονται στον τομέα της Επαγωγικής Στατιστικής. Υπάρχει μεγάλη γκάμα στατιστικών κριτηρίων με διαφορετικές προϋποθέσεις εφαρμογής για το καθένα και μια πολυπλοκότητα στον τρόπο ερμηνείας των δεδομένων που εξάγονται από την εκτέλεσή τους.¹ Για την οικονομία της συζήτησης, ωστόσο, αρκεί να αναφέρουμε ότι υπάρχει η σχετική τεχνογνωσία από μέρους μας στο να ανταπεξέλθουμε στις συγκεκριμένες απαιτήσεις.

Ερευνητικές μέθοδοι/τεχνικές/εργαλεία

Η ψυχολογία του λόγου ή λογοψυχολογία², την οποία, λόγω της διαπροσωπικής επικοινωνίας στις συνεντεύξεις, επιλέγουμε ως μέθοδο ανάλυσης στην παρούσα μελέτη, προσεγγίζει το γραπτό και προφορικό λόγο ως τρόπους κατασκευής του κόσμου, προσανατολισμένους στην κοινωνική δράση. Η ψυχολογία του λόγου υποστηρίζει ότι οι στάσεις διαμορφώνονται μέσα από κοινωνικές πρακτικές, δηλ. κατασκευάζονται κοινωνικά³. Για τους γνωστικούς ψυχολόγους, οι ψυχολογικές διαδικασίες αποτελούν ατομικές, νοητικές δραστηριότητες⁴, που συνδέονται με την επεξεργασία των πληροφοριών. Το άτομο και η κοινωνία θεωρούνται ξεχωριστές οντότητες. Ο κοινωνικός κόσμος νοείται ως ένα σύνολο

¹ Για μια εμπειριστατωμένη μελέτη των προσφερόμενων στατιστικών κριτηρίων, τόσο των απλούστερων διμεταβλητών όσο και των συνθετότερων πολυμεταβλητών αναλύσεων και πολυπαραγοντικών μοντέλων της Επαγωγικής Στατιστικής και της δυνατότητας εφαρμογής τους σε προγράμματα στατιστικής ανάλυσης σε Η/Υ, παραπέμπουμε ενδεικτικά στους: Χάλκο (2007), Κατσή κ.ά. (2010), Δαφέρμο (2011 & 2013).

² Ο όρος χρησιμοποιείται από τις Philips, L. και Jorgensen, W. M. (2009) στο βιβλίο: *Ανάλυση λόγου-Θεωρία και μέθοδος* (Μετ. Αλέξανδρος Κιουπκιολής, επιστ. επιμ. Σταυρακάκης Γιάννης). Αθήνα: Παπαζήση.

³ Edwards, D., Potter, J. (1992). *Discursive Psychology*. London: Sage.

⁴ Condor, S., Antaki, C. (1997). *Social cognition and discourse*. Στο: T. van Dijk (επιμ.). *Discourse as structure and process. Discourse studies: A multidisciplinary introduction*. Τόμ 2. London: Sage.

πληροφοριών, που το άτομο καλείται να επεξεργαστεί μέσα από γνωστικές διαδικασίες. Παρατηρεί τον κόσμο και με βάση αυτά που αντιλαμβάνεται κατασκευάζει νοητικές δομές ή παραστάσεις, τις οποίες χρησιμοποιεί για να κατηγοριοποιήσει τις πληροφορίες για τον κόσμο. Δύο κύριες κατηγορίες νοητικών παραστάσεων στη γνωστική έρευνα είναι τα σχήματα, μεταξύ των οποίων και τα σενάρια⁵.

Για τους κοινωνικούς ψυχολόγους, οι τρόποι με τους οποίους αντιλαμβανόμαστε και κατηγοριοποιούμε τον κόσμο δεν είναι απλές αντανάκλασεις του κόσμου, αλλά είναι κοινωνικά και ιστορικά ιδιαίτεροι και συνεπώς ενδεχομενικοί. Στη ψυχολογία του λόγου, ο λόγος ορίζεται ως η χρήση της γλώσσας σε συγκεκριμένες συνθήκες της καθημερινής ζωής. Οι γλωσσικές επιλογές που κάνουμε είναι συνυφασμένες με την κοινωνική δράση και το νόημά τους εξαρτάται από τις συγκεκριμένες κάθε φορά περιστάσεις στις οποίες εμπλέκονται. Δεν εκφράζουν απλώς εμπειρίες, αλλά τις διαμορφώνουν, διαμορφώνοντας ταυτόχρονα και την υποκειμενική και ψυχική πραγματικότητα. Νοηματοδοτούμε τις εμπειρίες μας με τις λέξεις, που έχουμε στη διάθεσή μας και τα νοήματα που προκύπτουν συμμετέχουν στην παραγωγή των εμπειριών. Ο λόγος δηλ. «κατασκευάζει» την καθημερινή πραγματικότητα, που βιώνουμε. Οι κοινωνικές ερμηνείες του κόσμου δημιουργούνται και αναπαράγονται μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση των ατόμων στην καθημερινότητά τους.

Οι τρεις σχολές της ψυχολογίας του λόγου είναι⁶:

- Η μεταδομιστική θεώρηση, βασίζεται στη φουκωϊκή θεωρία περί λόγου, εξουσίας και υποκειμένου. Εστιάζει κυρίως στη δημιουργία και τη μεταβολή των κοσμοαντιλήψεων και των ταυτοτήτων των ατόμων σε επιμέρους λόγους, καθώς και στις κοινωνικές συνέπειες αυτών των ρηματικών κατασκευών. Εισήχθηκε στην αμερικανική και βρετανική ψυχολογία στα τέλη της δεκαετίας του 1970, από ψυχολόγους, που επηρεασμένοι από τις ιδέες των μεταδομικών θεωρητικών και κυρίως από το έργο του Michel Foucault, άρχισαν να διερευνούν τη σχέση ανάμεσα στην υποκειμενικότητα και στη γλώσσα. Μελετά τη γλώσσα και το ρόλο της στη σύσταση της κοινωνικής και της ψυχολογικής ζωής⁷. Επιχειρεί να ξεχωρίσει τους διάφορους λόγους, που λειτουργούν μέσα στα κείμενα ή στα λεγόμενα και να διερευνήσει πώς αυτοί οι λόγοι περιορίζουν, τι μπορεί να ειπωθεί και πώς επηρεάζουν τους τρόπους, που έχουμε να κατασκευάζουμε αντικείμενα, την εμπειρία μας και την υποκειμενικότητά μας. Η ανάλυση εστιάζεται στα μοτίβα, που εμπεριέχονται στα κείμενα και στις υποθέσεις γύρω από τη λειτουργία τους.

Οι αναλυτές από αυτήν την προσέγγιση επικεντρώνονται στη διαθεσιμότητα αποθεμάτων λόγου (discursive resources) μέσα από έναν πολιτισμό και στις επιπτώσεις για αυτούς που ζουν σε αυτόν. Οι λόγοι ορίζονται ως «σύνολα προτάσεων που κατασκευάζουν αντικείμενα

⁵ Τα σενάρια αναφέρονται σε καταστάσεις της καθημερινότητας και τις αντίστοιχες δέουσες συμπεριφορές που συναρτώνται με αυτές: βλ. Condor, S., Antaki, C. (1997). Social cognition and discourse. Στο: T. van Dijk (επιμ.). *Discourse as structure and process. Discourse studies: A multidisciplinary introduction*. Τόμ 2. London: Sage, 326.

⁶ Philips, L. & Jorgensen, W. M. (2009). *Ανάλυση λόγου-Θεωρία και μέθοδος* (Μετ. Αλέξανδρος Κιουπκιολής, επιστ. επιμ. Σταυραράκης Γιάννης). Αθήνα: Παπαζήση, 174-186.

⁷ Parker, I. (1992) *Discourse dynamics: critical analysis for social and Individual psychology*. London: Routledge.

και μια σειρά από θέσεις του υποκειμένου»⁸. Αυτές οι κατασκευές, με τη σειρά τους, κάνουν κάποιους τρόπους θέασης του κόσμου και κάποιους τρόπους ύπαρξης στον κόσμο διαθέσιμους. Οι λόγοι προσφέρουν θέσεις υποκειμένου, οι οποίες, όταν αναλαμβάνονται, έχουν συνέπειες για την υποκειμενικότητα και για την εμπειρία. Για παράδειγμα, μέσα από το βιοϊατρικό λόγο, αυτοί που βιώνουν προβλήματα υγείας αναλαμβάνουν τη θέση υποκειμένου του «ασθενή», η οποία τους τοποθετεί ως παθητικούς αποδέκτες της φροντίδας των ειδικών, μέσα σε μια πορεία θεραπείας. Για τη μεταδομική ανάλυση λόγου υπάρχει σχέση ανάμεσα στους λόγους και τους θεσμούς. Στην περίπτωση αυτή, οι λόγοι δεν θεωρούνται απλά ως τρόποι για να μιλά ή να γράφει κανείς, αλλά είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τις θεσμικές πρακτικές, με τους τρόπους δηλ. με τους οποίους οργανώνεται, ρυθμίζεται και διοικείται η κοινωνική ζωή. Επομένως, ενώ οι λόγοι νομιμοποιούν και ενισχύουν τις υπάρχουσες κοινωνικές και θεσμικές δομές, αυτές με τη σειρά τους στηρίζουν και επιβεβαιώνουν τους λόγους. Το ενδιαφέρον της μεταδομικής ανάλυσης λόγου, σε αντίθεση με τη ψυχολογία του λόγου, η οποία μελετά κυρίως τη διαπροσωπική επικοινωνία, επικεντρώνεται σε ερωτήματα σχετικά με τη σχέση μεταξύ του λόγου και του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται ή αισθάνονται (την υποκειμενικότητα), με τις ενέργειές τους (τις πρακτικές) και τις υλικές συνθήκες μέσα στις οποίες τέτοιες εμπειρίες μπορούν να λάβουν χώρα.

- Η θεώρηση της διάδρασης στηρίζεται κυρίως στην ανάλυση της συνομιλίας και την εθνομεθοδολογία και αναλύει τον πραξιακό προσανατολισμό των κειμένων και της ομιλίας στην κοινωνική διάδραση. Μελετά τους τρόπους με τους οποίους ο προφορικός λόγος και η κοινωνική διάδραση διαρθρώνουν την κοινωνική οργάνωση. Ο ερευνητής αναλύει τις συνομιλίες των ατόμων ως εκφράσεις ενός ιδιαίτερου κόσμου, που δημιουργούν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες.
- Η συνθετική θεώρηση συνδυάζει τις δυο προηγούμενες προσεγγίσεις. Η μεταδομική ενασχόληση με τις διαδικασίες συγκρότησης των υποκειμένων και των αντικειμένων από επιμέρους λόγους συνδυάζεται με το διαδραστικό ενδιαφέρον για τους τρόπους με τους οποίους ο λόγος των ατόμων προσαρμόζεται στις εκάστοτε ανάγκες της κοινωνικής δράσης ανάλογα με τις συγκεκριμένες συνθήκες αλληλόδρασης. Συχνά αντί του λόγου χρησιμοποιείται η έννοια του ερμηνευτικού ρεπερτορίου, η οποία υπογραμμίζει ότι στην κοινωνική διάδραση οι λόγοι λειτουργούν ως εύπλαστοι πόροι. Οι οπαδοί της απομακρύνονται από τη μεταδομική αντιμετώπιση του λόγου ως αντικείμενα, που υπάρχουν εκεί έξω στον κόσμο και από την αγνόηση των ιδιαίτερων συνθηκών μέσα στις οποίες εκτυλίσσεται η χρήση της γλώσσας⁹.

Στην παρούσα εργασία, επιλέγουμε την τρίτη θεώρηση και κυρίως το έργο του Potter και της Wetherell, το οποίο συνέβαλε στην ανάπτυξη της ψυχολογίας του λόγου και περιέχει χρήσιμα εργαλεία για την εμπειρική έρευνα σε θέματα επικοινωνίας, πολιτισμού και γλώσσας. Κεντρική θέση στη θεωρία των Potter και Wetherell κατέχει η άποψη ότι οι λόγοι

⁸ Parker, I. (1994). Discourse analysis. In P. Banister, E. Burman, I. Parker, M. Taylor, and Tindall, C. (eds.). *Qualitative Methods in Psychology: A research Guide*. Buckingham: Open University Press, 245.

⁹ Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse and society*, 9 (3), 387-412.

αποτελούν ερμηνευτικά ρεπερτόρια, που περιλαμβάνουν όλα τα είδη προφορικής διάδρασης, επίσημης και ανεπίσημης και όλα τα είδη γραπτών κειμένων. Ως ερμηνευτικά ρεπερτόρια εννοούνται τα επαναλαμβανόμενα συστήματα όρων, που χρησιμεύουν στο χαρακτηρισμό και την αξιολόγηση δράσεων, συμβάντων και άλλων φαινομένων. Ένα ρεπερτόριο συγκροτείται μέσα από ένα περιορισμένο φάσμα όρων, που χρησιμοποιούνται σε συγκεκριμένες υφολογικές και γραμματικές κατασκευές. Συχνά οργανώνεται γύρω από συγκεκριμένες μεταφορές και ρητορικά σχήματα λόγου.

Τα ερμηνευτικά ρεπερτόρια χρησιμοποιούνται από τα γλωσσικά υποκείμενα για να κατασκευάσουν εναλλακτικές και συχνά αντιφατικές, εκδοχές των γεγονότων.

Οι ομιλητές χρησιμοποιούν αντιφατικά ρεπερτόρια στον τρόπο που μιλούν για ένα ζήτημα. Κάθε ρεπερτόριο, δηλ. προσφέρει ποικίλα μέσα και εφόδια που είναι στη διάθεση του ατόμου και δίνει τη δυνατότητα κατασκευής διαφορετικών εκδοχών της πραγματικότητας. Διαφορετικά ρεπερτόρια χρησιμοποιούνται για να κατασκευάσουν διαφορετικές εκδοχές των γεγονότων. Διαφορετικά ρεπερτόρια μπορεί να χρησιμοποιηθούν από τον ίδιο ομιλητή σε διαφορετικά πλαίσια λόγου, με διαφορετικούς κοινωνικούς στόχους. Αυτό που χαρακτηρίζει κυρίως τους ομιλητές δεν είναι η συνέπεια των λόγων τους, αλλά το ότι τα κείμενα και ο προφορικός λόγος των ατόμων μεταβάλλονται, καθώς αυτά αντλούν από διαφορετικούς λόγους σε διαφορετικά συγκείμενα. Δεν τους ενδιαφέρει εάν τα ερμηνευτικά ρεπερτόρια αποτελούν αληθείς ή ψευδείς αντανakλάσεις του κόσμου, αλλά επιδιώκουν να αναλύουν τις συγκεκριμένες πρακτικές με τις οποίες αυτά κατασκευάζονται.

Η έμφαση της ποιοτικής έρευνας τοποθετείται: (α) στην «κοινωνικά κατασκευασμένη» φύση της πραγματικότητας, (β) στην κυκλική-διαλεκτική σχέση ανάμεσα στον ερευνητή και σε αυτό το οποίο μελετά, (γ) στις ιδιαίτερες καταστασιακές συνθήκες που περιορίζουν ή διευκολύνουν την έρευνα, (δ) στην αναπόφευκτη αξιακή φόρτιση κάθε ερευνητικής προσπάθειας, (ε) στους σύνθετους τρόπους γέννησης και νοηματοδότησης της κοινωνικής εμπειρίας¹⁰. Η βιογραφία είναι περισσότερο μια τεχνική και όχι μία μέθοδος, με την έννοια ότι οι ερευνητικές και ερμηνευτικές της δυνατότητες εξαρτώνται από τις ευρύτερες θεωρητικές και μεθοδολογικές επιλογές του ερευνητή. Μ' αυτή τη λογική, μια πρώτη διάκριση που πρέπει να κάνουμε για να αποφύγουμε τον εμπειρισμό είναι η διάκριση ανάμεσα στο συγκεκριμένο της άμεσης αντίληψης και στο νοητικό συγκεκριμένο¹¹. Για να χρησιμοποιήσουμε ερευνητικά τη βιογραφία στα πλαίσια ενός επιστημονικού εγχειρήματος πρέπει να ανασυγκροτήσουμε όλα τα χαρακτηριστικά και να αναζητήσουμε τη συνάρθρωσή τους με τις ευρύτερες δομές μέσα στις οποίες αναπτύσσονται και από τις οποίες παίρνουν την ιδιαίτερη σημασία τους και την ιδιαίτερη βαρύτητά τους στη ζωή των ανθρώπων. Η βιογραφία έχει ένα διπλό ενδιαφέρον: α) θεωρητικό, που συνίσταται στην ανίχνευση των διαμεσολαβήσεων μεταξύ ατόμου - κοινωνίας, β) πολιτικό, για να δώσουμε φωνή στους καταπιεσμένους, να αφυπνίσουμε δηλαδή την κοινωνική συνείδηση.

¹⁰ Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις, *Methodology of qualitative research in social sciences and interviews: Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, Volume 4, Number 1, 2008 / Section one. © Open Education ISSN: 1791-9312

¹¹ Ανθογαλίδου, Θ. (1998). *Ιστορίες ζωής και κοινωνική συνείδηση*: Virtual School, The sciences of Education Online, τόμος 1, τεύχος 3, Δεκέμβριος <http://www.auth.gr/virtualschool/1.3/Praxis/AnthogalidouLifeStories.html>.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Η ψυχολογία του λόγου αντλεί από την εθνομεθοδολογία και την ανάλυση συνομιλίας και ενδιαφέρεται για τη διαπραγμάτευση του νοήματος σε συγκεκριμένες διαδράσεις, σε καθημερινά πλαίσια. Ενδιαφέρεται για τις πρακτικές του λόγου, δηλαδή μελετά τι κάνουν οι άνθρωποι με τη γλώσσα, τονίζοντας τις ιδιότητες του λόγου ως κοινωνική δράση. Η εστίαση της ανάλυσης στην ψυχολογία του λόγου είναι στο πώς οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν αποθέματα λόγου και με τι συνέπειες. Αυτό ονομάζεται προσανατολισμός στη δράση (action orientation) της ομιλίας. Τα βασικά χαρακτηριστικά της ψυχολογικής ανάλυσης λόγου είναι η αναζήτηση για τη Δράση, ως έμφαση στην επικοινωνία, στην αλληλεπίδραση, στην επιχειρηματολογία και όχι στις γνωστικές λειτουργίες. Η μνήμη και η απόδοση αιτίου (όπως και άλλα ψυχολογικά φαινόμενα) προσεγγίζονται αναλυτικά ως αναφορές (και λογοδοτήσεις, περιγραφές, διατυπώσεις, εκδοχές, κ.λπ.) και ως προς τα συμπεράσματα τα οποία προσφέρουν. Οι αναφορές τοποθετούνται μέσα σε ακολουθίες δραστηριότητας, όπως ακολουθίες που περιλαμβάνουν την άρνηση μιας πρόσκλησης, την κατηγορία/ απόδοση ευθύνης και την δικαιολόγηση/ άμυνα.

Υπάρχουν στρατηγικές/ τεχνικές λόγου, που χρησιμοποιούνται για να δομήσουν μια αναφορά ως αληθοφανή και περιλαμβάνουν τα εξής:

α. επίκληση κατηγοριών: ο ομιλητής έμμεσα ή άμεσα επικαλείται τη συμμετοχή του σε κάποια ομάδα. Άνθρωποι σε συγκεκριμένες κατηγορίες θεωρούνται ότι γνωρίζουν κάποια συγκεκριμένα πράγματα και ότι έχουν κάποιες επιστημολογικές δεξιότητες.

β. ζωντανή περιγραφή: οι περιγραφές που είναι πλούσιες σε λεπτομέρειες δημιουργούν μια αίσθηση αληθοφάνειας, καθώς δημιουργούν την εντύπωση ότι επαναβιώνουμε αντιληπτικά το γεγονός και ίσως ότι ο ομιλητής έχει ιδιαίτερες ικανότητες παρατήρησης.

γ. αφήγηση: αυτή σχετίζεται στενά με την ζωντανή περιγραφή, αλλά εδώ η πειστικότητα μιας αναφοράς αυξάνεται με το να περιλαμβάνεται σε μια συγκεκριμένη αφηγηματική ακολουθία, στην οποία το γεγονός γίνεται κάτι που περιμένουμε, ακόμη και κάτι που είναι απαραίτητο.

δ. συστηματική αοριστία: είναι το αντίστροφο των δύο προηγούμενων τεχνικών, κάποιες φορές ενισχύει την αληθοφάνεια της αναφοράς με το να μην επιτρέπει εύκολες οδούς αντίκρουσης ή υπονόμησης.

ε. λογοδότηση με όρους εμπειρισμού: εδώ τα φαινόμενα αντιμετωπίζονται σαν να είναι τα ίδια φορείς δράσης και έτσι είτε «εξαφανίζεται» ο παρατηρητής είτε ο ρόλος του γίνεται απλά αυτός του παθητικού δέκτη.

στ. Η ρητορική του επιχειρήματος: οι περιγραφές οι οποίες αρθρώνονται στη βάση μιας συλλογιστικής και επικεντρώνονται στο επιχείρημα, μας οδηγεί στο να εστιάζουμε σε αυτό που λέγεται και όχι σε αυτόν που μιλά και έτσι αποκτούν μια υπόσταση έξω από τον ομιλητή.

ζ. διατυπώσεις της ακραίας περίπτωσης – οι περιγραφές γίνονται πιο τυπικές με την επίκληση της ακραίας περίπτωσης σε μια κλίμακα.

η. συναίνεση και επιβεβαίωση: η εκδοχή παρουσιάζεται σαν κάτι με το οποίο συμφωνούν διάφοροι μάρτυρες, εξωτερικοί παρατηρητές, ή πρόσωπα κύρους ή/ και εξουσίας.

θ. λίστες και αντιπαραβολές: οι λίστες (και κυρίως οι λίστες τριών χαρακτηριστικών) μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να κατασκευάσουν περιγραφές οι οποίες φαίνονται πλήρεις και αντιπροσωπευτικές.

Στην μελέτη μας εφαρμόζουμε τη ψυχολογική ανάλυση, λόγω της διαπροσωπικής επικοινωνίας που επιλέξαμε με τους πληροφορητές.

Βιβλιογραφία

- Cohen, Louis, Manion, Lawrence, Morrison, Keith. (2008) (α' έκδ.). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. (μτφρ.: Κυρανάκης, Στ., Μαυράκη, Μ., Μητσοπούλου, Χρ., Μπιθάρα, Π., Φιλοπούλου, Μ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Creswell, W. John. (2011) (α' έκδ.). *Η έρευνα στην Εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. (Επιμ.: Χ. Τσορμπατζούδης) (μτφρ.: Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων/Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ».
- Δαφέρμος, Βασίλης. (2011). *Κοινωνική Στατιστική & Μεθοδολογία Έρευνας με το SPSS*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Δαφέρμος, Βασίλης. (2013). *Παραγοντική Ανάλυση. Διερευνητική με SPSS και επιβεβαιωτική με το LISREL και το AMOS*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Κατσή, Αθανάσιος, Σιδερίδης, Γεώργιος, Εμβαλωτής, Αναστάσιος. (2010). *Στατιστικές μέθοδοι στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Τόπος.
- Χάλκος, Εμ. Γεώργιος. (2007) (β' έκδ.). *Στατιστική. Θεωρία, Εφαρμογές και Χρήση Στατιστικών Προγραμμάτων σε Η/Υ*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.